

Asia: VN/25975/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laiksi potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista

Lausunnonantajan lausunto

1. Edistääkö hallituksen esitysluonnos nykyistä paremmin potilaan sekä sosiaalihuollon ja varhaiskasvatuksen asiakkaan oikeuksien ja oikeusturvan toteutumista?

Kokonaisuutena lakiesitys edistää asiakkaan oikeuksien ja oikeusturvan toteutumista. Esityksen tavoitteet auttavat yhdenmukaistamaan, laaja-alaistamaan ja koordinoimaan asiamiestoimintaa. Myös lakiin sisällytetty tilastointivelvollisuus auttaa kehittämään sosiaali- ja terveyspalveluita niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin.

2. Onko potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminta tarkoituksenmukaista järjestää jatkossa pääasiassa hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän järjestämänä? (2 ja 3 §)

Sosiaali- ja potilasasiavastaavien toimiminen sekä julkisella että yksityisellä sektorilla edistää toiminnan yhdenmukaistamista. Sosiaali- ja potilasasiavastaavien työmäärä kuitenkin lisääntyisi uudistuksen myötä merkittävästi, kun toimialue laajenee ja lisäksi kirjaamiseen, tilastointiin ja tietojen luovuttamiseen liittyvät vastuut lisääntyvät. Työmäärän lisääntyminen tulee huomioida resursoinnissa. Haasteeksi muodostuvat rajapinnat ja tiedonkulku. Sosiaali- ja potilasasiavastaavilla tulisi olla tietoa kaikkien toimijoiden prosesseista ja organisaatioista, jotta he osaisivat ohjata asiakkaita. Tämä asettaa sosiaali- ja potilasasiavastaaville erittäin suuria osaamisvaatimuksia.

Kuten lain perusteluissa todetaan, varhaiskasvatuksen valtakunnallinen ohjaus valtionhallinnossa siirtyi vuoden 2013 alusta alkaen sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön. Tässä yhteydessä silloinen sosiaalipalveluihin kuulunut lasten päivähoito otettiin osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Siirron yhteydessä katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi soveltaa varhaiskasvatukseen edelleen toistaiseksi sosiaalihuollon lainsäädäntöä soveltuvin osin, koska opetustoimen lainsäädännössä ei ollut vastaavia säännöksiä eikä uutta varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä voitu valmistella niin nopeassa aikataulussa. Tässä yhteydessä katsottiin tarkoituksenmukaiseksi, että sosiaaliasiamies toimisi edelleen myös varhaiskasvatuksen toimialalla, koska sivistystoimessa ei ole muuta vastaavaa viranomaistahoa, joka hoitaisi sosiaaliasiamiehelle kuuluvien tehtävien tapaisia tehtäviä. Hallinnonalasiirrosta on nyt kulunut pian 10 vuotta, eikä varhaiskasvatus ole sosiaalipalvelu. Erityisesti nyt, kun sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät ovat kokonaisuudessaan poistumassa kuntien tehtävistä, tehtävät, jotka varhaiskasvatuksen osalta

nykyisin edelleen kuuluvat sosiaaliasiamiehen tehtäviin, tulisi lainsäädännöllisesti erottaa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännöstä ja tuoda osaksi sivistystoimen lainsäädäntöä.

3. Onko potilasasiavastaavien toiminta tarkoituksenmukaista järjestää jatkossa erikseen

- a. valtion mielisairaaloissa
- b. Puolustusvoimien terveydenhuollossa
- c. Vankiterveydenhuollossa
- d. Työterveyslaitoksessa? (4 §)

- a. valtion mielisairaaloissa - kyllä
- b. Puolustusvoimien terveydenhuollossa - kyllä
- c. Vankiterveydenhuollossa - kyllä
- d. Työterveyslaitoksessa - kyllä

4. Ovatko potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien riittävyttä ja vastuuhenkilön nimeämistä koskevat säännökset tarkoituksenmukaisia? (2 § 4 momentti, 4 § 4 momentti)

Uudistuksen myötä sosiaali- ja potilasasiavastaavien tehtävät ja asiakaskunta lisääntyisivät merkittävästi. Varhaiskasvatus ei ole hyödyntänyt asiamiespalvelua, joten varhaiskasvatuksen asiakaskunta lisäyksenä on merkittävä, samoin yksityisen terveydenhuollon ja työterveyshuollon muodostama asiakaskunta. Tästä syystä sosiaali- ja potilasasiavastaavia tarvitaan lisää ja väestöpohja ei voi muodostua liian suureksi. Esitetty 100 000-150 000/ asiavastaava on suosituksena hyvä, mikäli sosiaali- ja potilasasiavastaavien tehtäväkenttä laajenee esitetysti. On kuitenkin huomioitava, että alueiden välillä on eroja.

5. Turvaako esitys riittävästi potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien riippumattomuuden ja puolueettomuuden? (2 § 3 momentti, 4 § 3 momentti, 5 §)

Esitys turvaa sosiaali- ja potilasasiavastaavien toiminnan riippumattomuuden ja puolueettomuuden, koska he eivät voi osallistua kyseisen organisaation terveydenhuollon järjestämistehtäviin tai palvelujen tuottamiseen. Espoon näkökulmasta hyvinvointialueen on mahdollista järjestää sosiaali- ja potilasasiavastaavien työ yhtenäisesti ohjatun, erillisen hallinnollisen kokonaisuuden alle.

6. Onko potilasasiavastaavan, sosiaaliasiavastaavan ja vastuuhenkilön kelpoisuutta koskeva säännös tarkoituksenmukainen? (6 §)

Säännös kelpoisuusvaatimuksesta on kannatettava. Säännös yhtenäistää sosiaali- ja potilasasiavastaavien koulutustasoa ja sitä kautta asiakkaiden saamaa palvelua. Ylempi korkeakoulututkinto on kelpoisuusvaatimuksena perusteltu, koska tehtävä on haastava ja edellyttää monipuolista palvelujen ja lainsäädännön tuntemusta sekä raportointia.

7. Onko esityksessä huomioitu asianmukaisesti asiakkaiden kielelliset oikeudet? (7 §)

Esityksessä on huomioitu kielelliset oikeudet. Esityksen perusteella jää epäselväksi, kuka määrittelee tarpeen/oikeuden tilata tulkki ja kuka vastaa tulkin käyttämisen kustannuksista. Esimerkiksi jos kyseessä on yksityisen terveydenhuollon tulkkia tarvitseva asiakas niin vastaako kustannuksista ko. palveluntuottaja, hyvinvointialue vai asiakas?

8. Onko potilasasiavastaavan, sosiaaliasiavastaavan ja vastuuhenkilön tehtävät määritelty tarkoituksenmukaisesti? (8 §)

Tehtävät vastaavat pitkälti aiempia tehtäviä ja ne on määritelty tarkoituksenmukaisesti. On perusteltua, että myös potilasasiavastaavan tulee koota tietoa potilaiden yhteydenotoista ja seurata potilaiden oikeuksien ja aseman kehitystä vastaavasti kuin sosiaaliasiavastaavan. Näin Espoossa toimitaan jo nyt, kun sosiaali- ja potilasasiamiestoiminta on yhdistetty yhdelle asiamiehelle. On tärkeää, että sosiaali- ja potilasasiavastaavien tietoon tulleet kehittämistarpeet ja havaitut epäkohdat ovat hyödynnettävissä palvelujen ja kehittämisessä. Hyvinvointialueiden väestöpohja on melko iso, joten on mielekästä, että alueilla on vastuuhenkilö koordinoimassa ja yhdenmukaistamassa toimintaa sekä varmistamassa toiminnan laatua. Vastuuhenkilö voisi toimia linkkinä palvelujen järjestävään tahoon ja viedä kehittämis ehdotuksia eteenpäin.

9. Ovatko rekisterinpitoa ja henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset asianmukaiset ja tarkoituksenmukaiset? (9 – 12 §)

Esitetyt säännökset ovat asianhallinnan näkökulmasta asianmukaiset ja kattavat. On perusteltua, että koska esityksessä käsitellyt asiat ovat hallintoasioita, eivät varsinaisesti potilas- tai asiakastietoa niin näiden rekisterinpitoon, henkilötietoon ja tietojen säilyttämiseen liittyvät säädökset tulevat (tiedonhallinnan) yleislakien puolelta.

Lakiesityksessä todetaan, että sosiaali- ja potilasasiavastaavien tulisi rekisteröidä saapuneet asiakirjat, kuten saapuneet kirjeet ja sähköpostit. On perusteltua, että kirjaamisvelvollisuus ei koske yleistä neuvontaa, jotta sosiaali- ja potilasasiavastaavien työaikaa ei mene kohtuuttoman suurelta osin kirjaamiseen. Jonkin verran voi tulla haastetta sen arvioimisessa, mikä asia kuuluu kirjata ja mikä ei. Muutos edellyttää sitä, että sosiaali- ja potilasasiavastaavien tulee opetella uudenlaisia työtapoja ja uusien tietojärjestelmien käyttöä.

10. Ovatko potilasasiavastaava ja sosiaaliasiavastaava –nimikkeet sopivat potilasasiamiesten ja sosiaaliasiamiesten uusiksi nimikkeiksi?

Nimikkeet ovat paremmat kuin edelliset asiamies -päätteiset nimikkeet, jotka antoivat harhaanjohtavan kuvan toiminnan luonteesta. Useat asiakkaat yhdistivät asiamies -nimikkeen asiakkaan asian ajamiseen ja jonkinlaiseen asianajajana toimimiseen, etenkin lastensuojeluasiakkaiden ollessa kyseessä. Lisäksi asiamies -nimike yhdistetään usein harhaanjohtavasti myös toimimiseen jonkinlaisena ”ylempänä” kontrolliviranomaisena.

11. Vapaamuotoiset huomiot

Esityksen mukaan myös Maahanmuuttoviraston alaisissa vastaanottokeskuksissa annettavat palvelut tulisivat osaksi sosiaali- ja potilasasiavastaavien toimintakenttää. Nykyään vasta oleskeluluvan saaneet ovat olleet oikeutettuja täysimääräisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, mukaan lukien asiamiespalvelut. Nykyistä käytäntöä voidaan pitää perusteltuna. Käytännön muuttaminen lisäisi sosiaali- ja potilasasiavastaavien työmäärää, osaamisvaateita ja kustannuksia (mm. tulkin käytöstä aiheutuvat kulut) entisestään. Sosiaali- ja potilasasiavastaavien toimintakentän laajentaminen ehdotetulla tavalla on Espoon kaupungin näkemyksen mukaan kokonaisuutena liian

suuri ja ainakin varhaiskasvatuksen ja vastaanottokeskusten palvelujen rajaaminen ulkopuolelle olisi perusteltua. Tehtäväkentän laajentaminen edellyttää lisärahoitusta.

Espoon kaupunki, hyvinvoinnin ja terveyden toimiala
Minna Hoffström, vs. perusturvajohtaja
Elina Palojärvi, vs. hallintopäällikkö
Eva Peltola sosiaali- ja potilasasiamies